
**MED UDLÆNGSEL I BLODET: DET MANDLIGE
OG DET KVINDelige SYN PÅ DEN GAMLE VERDEN
OG PÅ EROBRINGEN AF DEN NYE I 1930'ERNE
UNDER DEN DANSKE KOLONISATION I ARGENTINA**

DANIELA VRBOVÁ

ABSTRACT**Yearning for New Horizons: The Male and the Female View of the Old World and of the Conquest of the New World in the 1930's during the Danish Colonization of Argentina**

The article compares two autobiographical texts from the 1930's, written by two – male and female – Danish migrants to Argentina. It examines differences and resemblance in topics connected with leaving one's home country and settling in a new one from the male and the female perspective. A brief history of Danish migration to Argentina and some of its special features are provided at the beginning of the article.

Keywords

Migration – Danish migration – migration literature – Danmark – Argentina – Paraguay – colonization – the concept of “home”

---

*Havde man nogen Sinde hørt noget godt om
Argentina? Det var jo dertil, Europa sendte sine
mislykkede Sønner.*

Nina Raben Engwald, *Eldorado*

I denne artikel vil jeg kort redegøre for omstændighederne bag og konteksten af den danske udvandring til Argentina. Baggrunden for artiklen er to erindringskildringer om danske familiers erobring af den argentinske jord i 1930'erne. Jeg har lagt vægt på at sammenligne det mandlige og det kvindelige perspektiv på, hvad det betød at forlade Danmark og opbygge et nyt liv forfra i Sydamerika – med Danmark i evigt minde.

Kort oprids af den danske kolonisation

Det er året 1844, der kan betragtes som en start på en organiseret udvandring fra Danmark til Argentina. Det var i dette år, at den allerførste gruppe af danskere ankom til Buenos Aires' havn. Gruppen var forholdsvis lille, men ét af dens medlemmer sørgede nok for, at den den dag i dag mindes.

Medlemmet hed Hans (senere Juan) Fugl, og han betragtes som banebryderen for de mange andre, der ville komme efter ham og starte et nyt liv i den nye verden. Den dag i dag

står hans statue på en stensokkel i den argentinske by Tandil¹, og med en kontemplativ mine og armene lagt over kors skuer han ud over den nærliggende dæmning og bjergene omkring den. Man kan fortolke hans kropsholdning både som en forventning om, hvad der venter én i fremtiden, og som en eftertanke om, hvad man allerede har nået i sit liv.

Juan Fugl husker i sin biografi, at han besluttede sig for at rejse ud af Danmark efter én af hans bekendte, en vis dr. Jakobsen, havde set en række annoncer i Berlingske Tidende. Her redegjorde en dansk emigrant i USA og en skibsfører for forskelle mellem Amerika og Danmark, og skibsføreren afsluttede med en varm anbefaling af Argentina, især på grund af landets klima og gode landbrugsjord (Fugl 104).

Rygteerne om de gode vilkår i Argentina tog til i de næste årtier, og man kunne således være vidne til en ret omfattende udvandring fra Danmark. Selv Fugl hørte også til de ivrige propagandister, og når han rejste tilbage til Danmark, reklamerede han for Argentina og opfordrede danske landbrugsfolk til at tage til Sydamerika². Man vurderer i dag, at mellem 12,900–18,000 danskere udvandrede til Argentina mellem årene 1870 og 1930.³ Efter 1930 falder antallet af danske indvandrere af både politiske, sociale og økonomiske grunde.⁴

Det er umuligt med sikkerhed at angive et mere eller mindre præcist antal af danskere i Argentina i dag.⁵ Det er også et spørgsmål om udførelsesmåden, og om hvilke kriterier man skulle anvende ved optællingen: De fleste danskere i dag har kun argentinsk statsborgerskab, de har ikke altid beholdt deres danske navne, er ikke længere i kontakt med andre, der aktivt understreger og plejer deres danske baggrund osv. Det er egentligt et spørgsmål, om man overhovedet stadig kan kalde dem „danskere“ i dag – eller om betegnelser som „dansk-argentinere“ eller „danksindede argentinere“ ville være mere brugbare.

Forbindelsen til det danske og Danmark spiller dog stadig en stor rolle, og er netop kendetegnet ved den danske koloni i Argentina: nemlig dens evne til at bibeholde den danske kultur, det danske sprog, ofte den lutheranske tro og den protestantiske arbejdsmoral, og en levende kontakt til Danmark indtil den dag i dag, gennem flere generationer.

Blandt de mange nationaliteter der flyttede til Argentina i 19. århundrede, var danskere især velkomne (samt briter, tyskere, svenskere og normænd, der betegnedes fælles som „nordeuropæere“). Grunden til dette var den såkaldte Avellanedas lov fra 1876. Nicolás Avellaneda var argentinsk præsident i årene 1874–1880, og ligesom hans forgænger, Domingo Sarmiento, var han godt klar over det potentiale immigranter havde for Argentinas udvikling.

---

¹ Buenos Aires blev kun et foreløbigt stoppested for Juan Fugl; hans liv og livsværk er dog knyttet især til Tandil som ligger 347 km syd for Buenos Aires. Statuen blev opstillet i 1964.

² Senere flyttede Fugl tilbage til Danmark og levede de sidste år af sit liv her. Han er begravet i København på Garnisons kirkegård sammen med sin kone.

³ Jf. Bjerg 9.

⁴ En nærmere undersøgelse af disse grunde ville sikkert være en selvstændig artikel værd.

⁵ I deres speciale, forsvaret i 2011 på Københavns universitet, angiver antropologerne Camilla Sigvardt og Martin Arvad Nicolaisen følgende antaludvikling: „Antallet af danskere og deres efterkommere i Argentina som helhed blev i 1923 vurderet til ca. 10,000 personer (Bækhoj 1948: 133). Et tal som præsten Niels Carl Lilleør i 1987 fremskrev til 30,000 (Lilleør 1987: 20), mens antropologen Karsten Pærregaard i 2009 senest har omtalt det nutidige antal af dansk-argentinske immigranterefterkommere som ca. 50,000 (Pærregaard 2009: 185).“ Sigvardt og Nicolaisen 17.

Argentina oplevede en voldsom økonomisk vækst omkring midten af det 19. århundrede.⁶ Som historikeren Jiří Chalupa påpeger, kan væksten ses som resultat af tre hovedfaktorer: udenlandske investeringer (især britiske og især i jernbaneinfrastruktur), international (transatlantisk) handel og en massiv tilstrømning af immigranter.⁷ Landet var stort og ubeboet, og de indfødte indianere i periferierne kunne dels ikke udnytte det potentiale, den argentinske jord havde, dels fremstod de (eller de blev fremstillet) endda som en fare for de allerede bosatte landmænd fra Europa.

Argentinske regeringer havde prøvet at regulere og støtte immigration allerede i 1850'erne, men Avellanedas lov foretrak bogstaveligt nordeuropæere og dem, der havde en vis grad af landbrugserfaring (Bjerg 14). Det var således ikke kun avisannoncer og personlige eller formidlede erfaringer med livet i den nye verden, der kunne få én til at overveje udvandringen. Man kunne endda støde på agenter fra regeringer fra de enkelte argentinske provinser i ens hjemby og få underskrevet en kontrakt om en jordlod i det fjerne Argentina (Chalupa 158). I de første år i Argentina kunne man dertil regne med regelmæssig bistand fra den argentinske regering, hvis man var begyndt med kolonisering af den argentinske jord (Chalupa 158).

Det fremgår ikke kun af de to tekster, der skal sammenlignes i denne artikel, at rejsen til Argentina var forbundet med positive forventninger hos dem, der ikke var bange for at rive sig løs fra snævre samfundsstrukturer i Danmark. Imidlertid var forventningerne nogle gange så overdrevne, at de blev urealistiske, og man kunne samtidig kende til personer, der var nødt til igen at vende hjem. Eksempler på svindelkontrakter fandtes også. Mangel på seriøse og objektive nyheder fra det fjerne sydamerikanske kontinent var også en årsag til angst for det ukendte og vilde fantasier om forholdene dernede, som det vises i indledningscitaterne. Billedet af Argentina i Danmark kunne således være splittet og ikke altid positivt hos de personer, der ingen planer havde om at rejse ud.

Danske nybyggere Engwald og Johansen

Nina Raben Engwald udvandrede til Argentina i 1916. Hun fulgte sin forlovede Carl, der havde startet et nyt liv i Argentina 5 år tidligere. Under hans korte besøg i Danmark blev de forlovet, og parret besluttede sig for, at Nina skulle vente i Danmark et år til og så flytte til Sydamerika. Bogen om hende og hendes nystiftede familie dér, med titlen *Eldorado*, udkom i 1938.

Oluf Johansen, derimod, flyttede til Argentina med hele sin familie, dvs. kone og fem børn. Året var 1920, Oluf Johansen og hans kone var i trediveerne, den ældste søn var ni år, og den yngste et par uger gammel. Det var åbenbart ikke normalt, at man ligefrem udvandrede med hele familien; det var snarere den model, som Nina og Carl havde valgt, der var mere udbredt. Det blev familien Johansen først klar over, da de stod i Necochea⁸ og ledte efter bolig og arbejde: „Vor Ankomst rygtedes, man interesserede sig ligefrem for

---

⁶ Chalupa 156.

⁷ Chalupa 156.

⁸ Necochea er en kystby syd for Buenos Aires, ét af epicentrene for den danske indvandring i Argentina. Landet er fladt der og egner sig godt til kvægavl og hvededyrkning.

os [...]. Det var jo nu heller ikke hver Dag, hele danske Familier dumpede ned imellem dem.“ (Johansen 25) Johansens skildringer af det nye liv og hans erindringer udkom under titlen *Nybygger* fire år før Nina Raben Engwalds, i 1934. Fem år senere, i 1939 udgav det samme forlag Johansens anden bog om hans eventyr i den sydamerikanske urskov, med titlen *Skovene venter*.

Det er vigtigt at påpege, at begge bøger udkom hos det samme forlag, Steen Hasselbalchs Forlag⁹, med det formål delvis at supplere hinanden, som det antydes på omslaget af *Eldorado*: „Oluf Johansen har i sin Bog ‚Nybygger‘ efter egne Erfaringer og Oplevelser skrevet om Mandens Arbejde og Kamp med Urskoven i Eldorado, men ikke særlig meget om Kvindens Indsats, om hendes Kamp og Arbejde for under primitive Forhold at skabe Hjem og Hygge for Mand og Børn.“

Det er fristende at betragte bøgerne som to bind af én historie, dog holder denne vinkel næppe. Selv om både Engwald og Johansen bevægede sig i mere eller mindre samme tidsrum – de boede faktisk i den samme koloni, Eldorado i provinsen Misiones, i et stykke tid, så teoretisk kunne de have mødt hinanden – nævner de dog aldrig hinanden i deres skildringer. Grunden til det er sandsynligvis deres forskellige sociale statusser i Argentina. Der er heller ikke noget klart bevis på, i form af henvisninger eller emner, at teksterne reagerer på hinanden.

Det er tilsyneladende det geografiske område, hvor begge respektive familier flyttede til, der har knyttet de to bøger sammen inden for litterærproduktionen fra det danske samfund i Argentina. Størstedelen af de danske indvandrere i Argentina valgte nemlig at bosætte sig i det såkaldte Hvedeland, dvs. i trekanten mellem Tandil, Necochea og Tres Arroyos syd for Buenos Aires. Det var kun betydeligt mindre grupper eller kun enkelte familier, der drog enten længere vestpå til bjergområdet omkring Bariloche eller netop nordpå til Misiones, som både Johansen og Engwald gjorde.

Problemformulering og metode

Mit mål med denne artikel er ikke at læse de to tekster med udgangspunkt i feministisk teori. Jeg vil heller ikke udrede de forskellige stemmer og diskurser i teksten, som det ellers ville være relevant ifølge den postkolonialistiske teori. Jeg spørger til gengæld hvordan disse to, af hinanden uafhængige, det mandlige og det kvindelige, syn på udvandring fra ens hjemland og opbygning af et nyt liv i et nyt land fremstiller udvandrings- og erobningsprocessen. Fungerer de virkelig komplementært i den betydning, at de formidler to forskellige verdner, to forskellige syn på udvandring? Finder man emner, der kun er behandlet af den ene af dem og undladt af den anden? Kan kønsrollefordeling være års-

---

⁹ Steen Hasselbalchs Forlag var et dansk forlag grundlagt i 1916, i 1971 blev det overtaget af Gyldendal. Ifølge Gyldendals åbne encyklopædi *Den store danske* kendetegnedes forlaget ved „sin energiske markedsføring“

(jf. „Steen Hasselbalch“, *Den store danske* d. 13. juni 2011. <http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Bog-_og_biblioteksv%C3%A6sen/Boghandel_og_forlag/Steen_Hasselbalch>)

Det er værd at påpege, at man i 2009 udgav Johansens *Nybygger* på spansk hos et lille argentinsk forlag, dog med netop det samme design som bogen fik i 1934 hos Steen Hasselbalch. Det beviser ikke kun Steen Hasselbalchs forlæggerevner, men viser samtidig at bogen er blevet en slags kanonlæsning for og om danskere i Argentina.

gen til dette? Og omvendt – kan man finde tydelige forskelle i den måde teksternes fælles emner behandles på og betegne dem som et mandligt og som et kvindeligt syn på sagen?

Det er tekststrukturanalysen, der er blevet brugt som metode til sammenligning af de to tekster. Teksterne omtaler næsten det samme tidsrum og også handlingsstrukturerne ligner hinanden meget. Det, der interesserer mig mest, er de billeder, de indtryk og de historier fra den danske kolonisation i Argentina, der er knyttet til at skabe et nyt hjem og samtidig ikke glemme det gamle i Danmark. Findes der tydelige forskelle på de forventninger til det nye liv og på minderne om det gamle i Engwalds og Johansens tekst?

Der er ca. 30 nøglepunkter, som jeg har fulgt i teksterne, som på en eller anden måde knytter sig enten til det nye argentinske, hhv. paraguayske hjem („hjemme“ eller „herhjemme“) og det gamle danske („derhjemme“, „min fødeby“, „Danmark“, „Europa“). De vigtigste redegør jeg for i de næste passager. Det viste sig dog snart, at ingen af forfatterne kun begrænsede sig til deres umiddelbare omgivelser, og både Engwald og Johansen fulgte også med i verdensbegivenheder, som de ellers ikke nødvendigvis var involveret i. Dette aspekt synes jeg også det har været vigtigt at undersøge i forhold til det mere overordnede emne om ens hjem, nemlig „ens verden“.

Stil, fortællerposition og emner

Inden jeg nærmere undersøger de enkelte emner i teksterne, er det relevant at opsummere et par generelle træk. Begge tekster kan betegnes som erindringslitteratur med enkelte kapitler, der minder om rejselitteratur, hhv. migrationslitteratur¹⁰. Der er dog ikke tale om eksillitteratur, fordi dens definition¹¹ af politisk eller ideologisk tvang til udvandring ikke er opfyldt.

Begge tekster har en jeg-fortæller, der skiftevis kommer i forgrunden og undertrykker sin rolle. Hos Johansen finder vi tre kapitler (12–15 i den tredje del), hvor jeg-fortælleren forsvinder helt, og de pågældende kapitler fremstår som om de formidlede erfaringer fra flere/andre folk i kolonien. Hos Engwald finder vi også passager, hvor jeg'et forsvinder fra scenen, skønt fortællingen alligevel entydigt bibeholder sin forfatterstemme. Det gør den gennem små bemærkninger, indskudte vurderingsord, eller indlednings- eller afslutningsanekdoter om personlig erfaring med emnet, der sætter hele passagen i perspektiv.

Det fremgår tydeligt af begge tekster, at de var bestemt til et alment dansk publikum. Det drejer sig altså ikke om nogle private tekster til de kommende generationer i forfat-

---

¹⁰ Definitionen af migrationslitteratur ifølge *Den store danske*: „Migrationslitteratur“, *Den store danske* d. 13. juni 2011. <http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Litteratur/Litter%C3%A6re_periode/migrationslitteratur>: „litteratur skrevet af forfattere, der som en central erfaring har migrationen fra en kultur til en anden. [...] Migrationslitteraturen er funderet i det grundlæggende vilkår, at enkeltindivider og befolkningsgrupper flytter sig, og det med endnu større hyppighed og rækkevidde i en verden som siden midten af det 1900-t. har været præget af en voldsom ekspansion i transport- og kommunikationssektorerne. Den problematiserer det generelt national-identiske og sætter fokus på rejsen som manifestation af foranderlighedens princip som en væsentlig del af „den globale landsby“.“

¹¹ „Eksillitteraturens historie er uløseligt knyttet til den politiske histories bevægelser af oprør og reaktion. Også i nyeste tid må forfattere søge tilflugt fra etnisk, religiøs eller politisk forfølgelse“ („Eksillitteratur“, *Den store danske* d. 13. juni 2011. <http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Litteratur/Litter%C3%A6r_terminologi/eksillitteratur>

ternes familier. Hos Nina Raben Engwald kan dette f.eks. bevises ved at hun konsekvent oversætter alle spanske replikker og betegnelser, beskriver argentinske produkter (levnedsmidler) der ikke er kendt i Europa, og angiver og forklarer lokale opskrifter osv.

Selv om fortælleren og hans/hendes familie spiller hovedrollerne i teksten, og deres ofte ensomme eventyr bestemmer fortællingsforløbet, får vi overraskende få oplysninger om det egentlige familieliv og vi får ikke et intimt indblik i familieforholdene. Det er tydeligt hos Johansen, der ikke en eneste gang nævner hverken sin kone eller børn ved deres navne.¹² Ganske vist anvender han ofte pronominet „vi“, men sin kone omtaler han aldrig som „min kone“ (mens han ofte bruger „min dreng“ eller „vores pige“ om sine børn). Han er med vilje tilbageholdende, selv endda i scener hvor der klart foregår en kommunikation mellem ægtefællerne, som f.eks. da han og hans ældste søn præsenterede det første hus, som de havde bygget til familien: „[...] i alt Fald var Husmoderen ikke nær saa begejstret for Indretningen, som vi.“ (Johansen 84)

Underligt nok er Johansen ikke tilbageholdende, når det kommer til beskrivelserne af hans følelser, som f.eks. hans udlængsel, frygt, erobringslyst, hjemvé og fascination.

Det samme gælder stort set også for Engwald. Hun har åbenbart heller ikke lyst til at fortælle mere end højst nødvendigt om sin familie. Ganske vist får læseren navne på hendes mand og enkelte børn,¹³ og der er f.eks. en scene, hvor hun gennem moderkærlighed prøver at relatere sig til en paraguaysk mor, hvis søn netop er blevet skudt under revolutionen. Alligevel findes der næsten ingen passager, hvor hun f.eks. udtrykker sig om familielivet i hverdagen, beskriver sine børn og sit forhold til dem, hun fortæller heller ikke sjove historier, der eventuelt kunne fortælles videre i familien osv. Til gengæld giver hun flere steder klart udtryk for sin tro og kristenmorale.

Begge tekster begynder med afskeden i Europa og den reaktion, fortællerne har fået i deres omgangskredse vedrørende rejsen til Argentina. Begge slutter med et tilbageblik, en genvurdering af beslutningen om at rejse ud, en vurdering af livet i Sydamerika og deres livsværk. Mellem disse to handlingspunkter ligger der en kæde af historier om erobringen af nyt land og den gradvise opbygning af en ny eksistens. Mens Johansen undlader sære eller enestående historier og fokuserer mere på den daglige rutine, beskrivelse af arbejdet eller forskellige arbejdsprocedurer, teknisk udførelse af sager, f.eks. vandmøllen eller husets tag, finansiering og kolonisationsmekanismer, ofte med tilføjede humoristiske eller selvironiske bemærkninger, fortæller Engwald om de forskellige bopladser, hvor familien kom til at bo,¹⁴ og giver mere plads til sære oplevelser og anekdoter. Ligesom Johansen beskriver hun dog også forskellige arbejder, der knytter sig til at indrette sig et hjem, organisation af hushold, madlavning (dvs. arbejdsprocedurer) og familieforsyning (af vand under vandstrejke, for eksempel).

Både Johansen og Engwald observerer dog især verden omkring sig, de lokale mennesker, de indfødtes skik og brug, livet i den danske koloni, og de følger med i, hvad der sker i den store verden uden for skoven i Misiones.

---

¹² Det gør han dog senere, i bogen *Skovene venter*.

¹³ Ligesom Johansen fik Engwald også fem børn, alle blev dog først født i Sydamerika.

¹⁴ Familien kom til at flytte flere gange. Først inden for Buenos Aires, så flyttede den til Puerto Segundo i provincien Misiones, bagefter til urskoven i La Pampa, så tilbage til Buenos Aires, derefter tilbage igen til Misiones, bagefter til kolonien Eldorado hvor også Johansen boede, og til sidst til Asunción i Paraguay.

Emner der knytter sig til „hjemmet“

I Argentina bevæger Johansen og Engwald sig i forskellige samfundskredse, hvilket sikkert har påvirket deres forestillinger om hjemmet. Carl, Nina Engwalds mand, havde engang befundet sig i en lignende situation som Oluf Johansen og hans familie, da de kom til landet i 1920. Carl havde dog boet i landet alene og stiftet de nødvendige både arbejds- og personlige kontakter, og det var lykkedes for ham at opspare lidt, inden Nina tilsluttede sig ham i 1916.

I Engwalds familie er det således kun Nina selv, der er ny i Argentina; hendes mand er allerede bekendt med livet i Sydamerika og kan tale spansk, og hendes børn er født i Argentina. Det var altså en afgjort sag, at hun ville følge sin mand, men ikke nødvendigvis fordi hun skulle være en lydige husmor,¹⁵ men fordi hun tilsluttede sig en partner, der havde større erfaringer og et bredere socialt netværk end hun selv. Det vil altså ikke sige, at hun opgiver sine egne drømme om fremtiden, da hun skal rejse ud af Danmark, og hun gentager flere gange i bogen, at hun kom til at betragte Sydamerika som sit andet hjem:

Vi drak Maté, som jeg hurtigt havde faaet Smag paa. Engang da Patronen hørte, at jeg godt kunde lide Maté, udbrod han: „Stakkels lille Frue, saa kommer De aldrig mere tilbage til Deres Land for at bosætte Dem dér. Matéen rodfæster Dem til Sydamerika.“ Og det kommer nok til at gaa i Opfyldelse. (Engwald 40)

Engwalds mand Carl har heller ikke trang til at dyrke landbrug, han søger hellere arbejdet inden for handelsområdet. Dette fører ham til at lave reklame for den nye koloni Eldorado blandt danske udvandrere i Argentina og få dem til at købe jord dér. Hvilket f.eks. Oluf Johansens familie efterfølgende gør (dog uden at nævne nogens personlige indflydelse).

Johansens familie derimod, „en ganske almindelig københavnsk Arbejderfamilie“ (Johansen 10), oplever udrejsen og mødet med det nye i fælleskab. De er startet fra nul i Argentina, og kan 10 år efter med selvtilfredshed konstatere, at de har skabt sig et godt liv i urskoven i Misiones: „Det var jo umuligt at blive træt af det Syn, for vi havde selv digtet det; set Hytten vokse sig ind i det grønne og blive Hjem [...]. Vi var begyndt saa fattigt og smaat, at hvad der end indtraf maatte blive Fremgang og Forbedring.“ (Johansen 98–99)

1. Sproget og kontakten med den argentinske omverden

Én af de første ting man var nødt til at foretage sig efter ankomsten til Argentina, var at lære spansk. Det var kun gennem sproget, at man kunne trænge ind i verdenen i Sydamerika, finde sig et arbejde, handle, bytte, bede om ting, takke, lønne og blive lønnet. Selvfølgelig var både Johansen og Engwald interesserede i at beholde deres modersprog, især ved at læse danske blade og bøger, snakke med andre danskere og egne familier, holde skriftlig kontakt med Danmark, osv. Samtidig indser de dog, at et nyt hjem i et nyt land næppe kan opbygges uden at forstå i det mindste det dominante sprog omkring dem.

---

¹⁵ Faktisk finder hun arbejde i de første år inden hun får sit første barn, mens hun bor i Puberto Segundo i Misiones: Hun åbner et lille apotek med urter og en lille skadestue, hvor hun behandler de lokale syge vha. simpel sygepleje. Senere oplever hun også perioder, hvor hun (og børnene) bor alene i Buenos Aires, mens Carl udforsker mulighederne for familiens næste bopæl.

Engwald havde lært lidt spansk derhjemme, men alligevel var den egentlige sprog-virkelighed i Argentina meget anderledes. De første par dage inden hendes bryllup, der fandt sted kort efter hun var kommet til Buenos Aires, boede hun hos en argentinsk familie med flere døtre på hendes alder, som hun var nødt til at gøre sig forståelig overfor. Hun lægger ikke kun mærke til selve ordforrådet, men også til det kommunikative og pragmatiske aspekt af sproget:

[...] de var saa impulsive i al deres Gøren og Laden, de var meget støjende, men deres Ven-skab var ægte, og naar de kom med deres voldsomme Begejstringsudbrud, troede man dem, trods alle de mange Fagter og overflødige Ord, der hjemme i Danmark vilde have gjort én lidt skeptisk med Hensyn til Ægtheden af Udbrudet. (Engwald 15)

Johansen, til gengæld, har lidt sprogproblemer i begyndelsen. Dog tager han dem med selvironisk humor:

[...] nogle Maaneder efter vor Ankomst, kunde jeg allerede konstatere, hvor skralt det var med Spansken ogsaa for nogle af vore Landsmænd, der havde tilbragt flere Aar herovre. – Det var jo dog altid en lille Trøst. – Enkelte havde ikke opnaaet stort andet ved deres Sprogstudier end at ødelægge deres eget Sprog [...] – og saa snakkede de endda løs med en Mine, som var Tilhørerens Idiot, naar han ikke forstod sit Modersmaal.

Man behøvede nu heller slet ikke at kende det fremmede Tungemaal's Finesser for at klare sig rent materielt – ja, der var saamænd Folk, som nærmest syntes rene Sludrehoveder paa Dansk, men som gik for at være meget kloge, fordi de havde saa dejlig nemt ved at holde Kæft paa Spansk. (Johansen 30)

Livet i Argentina bød ikke kun på møder med andre danskere og europæiske immigranter, men også med selve de oprindelige beboere i det amerikanske kontinent, indianerne. Hverken Johansen eller Engwald tænker på den europæiske kolonisering af Argentina med negative konnotationer; det er simpelthen to verdner, kolonistens og den indfødtes, der mødes i urskoven, og som godt kan leve ved siden af hinanden – og ved hjælp af hinanden. Johansen ser de indfødte som gode samarbejdspartnere, fordi de kender meget mere til skoven end en københavnerv. Samtidig udholder de meget og man kan godt forhandle arbejdsbetingelser med dem, når man skal give dem et arbejde. Og så er det spændende at betragte en anden kultur, f.eks. en Guaraniindianer – denne „Stenaldermand“ (Johansen 191).

Engwald kommer også ofte i kontakt med de indfødte, og ligesom for Johansen, sker dette for det meste i forbindelse med arbejdet. Det er både tjenestepiger, der skal arbejde i Engwalds hus, og de lokale mænd og kvinder (dvs. både indianere og mestizer) hun kommer i kontakt med i forbindelse med sin sygepleje. Hun er dog især optaget af de lokale kvinder. Selv om hun forsøger at betragte dem uden forbehold, især deres seksualmoral, kan hun af og til ikke lade være at blive forfærdet over deres opførsel:

Moralen er meget lav – eller rettere sagt, man kan maaske slet ikke tale om Umoralitet, hvor ingen Moral findes; der bliver da helt andre Forudsætninger for disse Menneskers Handlinger end for Civilisationens Mennesker. (Engwald 74)

Egentlig er det Engwald, der oftere fortæller om kontakten med de lokale mennesker, end Johansen. Det er ikke kun på grund af hendes families hyppige flytning rundt om i landet, men også på grund af den rolle hun hhv. har påtaget sig og har fået. Først plejer

hun de syge i Misiones, derefter forsyner hun husholdet med mad og vand og plejer børnenes udvikling. Familien bosætter sig altid i civilisation, i byer eller i det mindste landsbyer. Johansens fortælling derimod foregår først og fremmest på familiens jordlod i skoven i Misiones, ca. 10 km væk fra en slags koloncentrum, som familien kun har kontakt med én gang om ugen, når faren og den ældste søn skal sælge og købe landbrugsprodukter og hente post.

2. Særheder ved det nye liv

Hverdagslivet i en nybyggerfamilie kunne ikke sammenlignes med hverdagslivet hos en arbejderfamilie i København. Alt for mange ting var anderledes, og for den danske læser, eksotiske. Og dette gælder ikke kun de forskellige sygdomme, man eventuelt kunne pådrage sig i den subtropiske zone.¹⁶ Det var også fauna og flora, der tilhørte en ny verden.

Engwald beskriver ofte den lokale flora, beundrer de eksotiske blomster i haver og skønne steder i skoven omkring Paraguayfloden. Når hun taler om planter og dyr hjemme hos sig selv, begrænser hun sig dog til kun at omtale sine husdyr, som f.eks. sin hest eller sine høns og urter i sin have. Det eksotiske befinder sig for det meste uden for hendes hegn.

Johansen, til gengæld, giver mere plads til at skildre naturverdenen omkring sig. Det er forståeligt, for hvis man bevidst flytter væk fra byen og bygger en hytte midt i skoven, er naturemnet mere aktuelt, end hvis man skal skildre livet i den paraguayske by Asuncion. Johansen er åbenbart ikke chokeret over, hvordan naturen er trængt ind i hans hjem, og han nyder at skildre det:

Belysningen var en søvning Staldlygte, hvorom Natsværmere svirrede i Kred om en lille levende Hvirvelvind. Bladtaget var fuldt af pippende Faarekyllinger, og Rotter og Mus løb ud og ind, saa vi næsten kunde fange dem med Hænderne, mens Frøer og store gemytliges Skrubbudser snakkede med fra Krogene under Sengen. En lang, tynd, græsgrøn Slange boede en Tid som trofast fredet Husdyr i Bladtaget og levede højt paa vore Plageaander [...], men vi kunde desværre ogsaa vente Besøg af baade Giftslanger, blodsugende Flagermus og store giftige Edderkopper. (Johansen 106)

En have er en fast bestanddel af husene både hos Johansen og Engwald. Det tog lidt tid, inden det overhovedet lykkedes at dyrke landbrugsprodukter, som man derefter kunne konsumere. Det er ikke så overraskende, at vi finder flere passager om mad hos Engwald end hos Johansen – og kønsrollefordelingen er bestemt årsagen til dette. Engwald sørger for mad til hele familien, og hun interesserer sig for de lokale opskrifter og spisevaner i de områder, som familien bor i. Hun glemmer dog heller ikke at præsentere argentinerne og andre kolonister for det danske køkken: „De var meget begejstrede for mine Smaakager, thi Argentinerne kender ikke til hjemmebagte Kager som vi Danskere.“ (Engwald 47–48) Danske småkager repræsenterer ikke kun et minde om Danmark, de fungerer også som en slags „ambassadører“, en måde Engwald selv åbner sig for den nye verden på.

---

¹⁶ Både Johansens og Engwalds børn blev alvorlig syge i Misiones, dog kom de i begge tilfælde over det. Sygdommene skildres ikke som noget fatalt, det er snarere endnu et eventyr i rækken af mange andre. Johansen tager et skridt videre og ser dem som en form af forærelse: „Alle disse Plager føltes ikke som uudholdelige, men snarest som en Tribut, der skulde betales Skoven til Gengæld for det Hærværk, vi ovede mod den.“ (Johansen 120)

Johansen omtaler også mad og familiens spisevaner – dog aldrig i form af opskriftsangivelse og lignende. Madbeskrivelse i hans tekst signaliserer snarere en social status eller en fase i familiens vej mod et bedre liv:

Vi havde naaet omtrent samme Punkt i Udviklingen som Danskerne i Necochea, da vi forlod dem. Majsgrød med Fedt blev Risengrød med Smør, Oksekød og Grisesteg blev Hverdagsmad, som gled ned uden synderlig Andagt. De kantede Kindben rundedes, og de haarde Næver blev bløde; – men det føltes ikke saa herligt, som vi havde troet de første Aar. (Johansen 208–209)

Dansk mad omtaler han i forbindelse med fester i kolonien – maden er således en måde at mindes Danmark på. Og det er entydigt kvinder, der tilbereder den. Her er kønsrollefordelingen klar – madlavningen er kvindens opgave både hos Johansen og Engwald. Den er dog ofte forbundet med ikke-standardiserede vilkår, i det mindste i begyndelsen: et rigtigt køkken kan der som regel ikke være tale om, maden laves ofte over bål. Heller ikke resten af møbleringen af nybyggerhusene er ret avanceret. Engwald – med sin evige optimisme – husker:

Værst var det med Madlavningen, der i Begyndelsen maatte foregaa ude i det fri over et aabent Ildsted. [...] Det egentlige Køkken havde jeg i Waggonen i Rummet efter Soveværelset; jeg fik lavet Bord, Hylder o.s.v. af en Kasse – det sædvanlige Materiale – og det blev saamænd helt godt. (Engwald 61)

Indretningen af hjemmet er vigtig, og Engwald hviler ofte ved at beskrive de enkelte møbler, og hvordan familien fik dem. Med hensyn til indretning af ens hjem bemærker Johansen senere, da en dansk præst kommer til Eldorado, og kolonisterne for første gang efter mange år igen kunne opleve den danske gudstjeneste:

[...] for de faa Kvinder, der „havde gjort hele Feltoget med“, var Dagen af største Betydning, fordi Gudstjenesten var et Skridt hen imod hjemlige Skikke, mod den gamle Kultur. [...] De skabte Hjem i de Rammer, Mændene byggede. Alt skulde være – eller ligne det – de var opvoksede i. [...] Hus og Have, Stue og Møbler, Billeder – hele Levemaaden prægede de hjemligt, og det havde de gjort fra den allerførste Tid, da Midlerne var saa smaa, som de kunde være. (Johansen 178)

I Johansens opfattelse er det manden, der bygger huset, og kvinden, der indretter det som hjem. Børnene hjælper til med begge dele så godt de kan, og ved at arbejde ved siden af deres forældre opdrages de samtidig.¹⁷

I Engwalds familie er husarbejdet og arbejdet omkring huset ikke så strengt opdelt. Således bliver huset i Eldorado-kolonien bygget efter Nina Engwalds tegning, og hvis der er brug for at få væggene malet i familiens andet hus, er det begge ægtefæller, der tager fat. Børnene bliver ikke involveret så meget i husarbejdet, fordi de er små, og det er på grund af dette samt familiens sociale status, at familien hele tiden benytter sig af tjenestepiger

---

¹⁷ Man kan betragte det tydeligst hos Johansens ældste søn på ni år. Helt fra starten fungerer han som arbejdspartner ved opbygningen af familiens nye hus og udførelsen af de nødvendige ærinder til koloniens centrum. Samtidig giver de øjeblikke som faren og sønnen tilbringer sammen, en mulighed for at drøfte forskellige emner og at bygge et tæt forhold op.

og peoner (lokale arbejdere der ansattes især i landbrug). Hvis peonerne, der er ansat til yerbbladeplukningen, dog siger op, eller de tilslutter sig en slags socialistisk fagforening, må hr. og fru Engwald igen på arbejde selv.

Selv om arbejdsfordelingen i Engwalds familie ikke er så streng, er det klart, at hvert medlem har en fast række af pligter, som hun eller han skal opfylde. Livet i den nye verden var hermed først og fremmest præget af hårdt og regelmæssigt arbejde. Det viser også Engwalds bemærkning da hun kommer sent hjem efter hun har vidnet revolutionsudbrud i gaderne i den paraguayske hovedstad Asuncion: „For første Gang i seksten Aar var jeg løbet fra mine Pligter, havde hverken sørget for Mad eller Indkøb, men heldigvis havde Estefana forsøgt sig som Kokkepige [...]“ (Engwald 166)

Og senere, i slutning af sin bog uddyber Engwald emnet arbejde ved at minde om familiens filosofi: „Dette Hjem [dvs. i Eldorado] og vort Hjem her i Asuncion har vi ikke faaet som Foræring. De er skabt gennem tyve Aars haardt og trofast Arbejde. Mange Skuffelser har mødt os undervejs, men vort Motto har altid været det gamle Ord: Bed og arbejd!“ (Engwald 209)

Man kan altså konkludere, at det at skabe et nyt hjem i et nyt land var præget af hårdt arbejde, uanset om man var mand eller kvinde. Man var mere eller mindre afhængig af egne kundskaber og arbejdsdisciplin (og beskedne finansielle midler) og kunne ikke stole ret meget på andre, ofte heller ikke på hinanden. Man kan observere træk af pligtfordelingen mellem mænd og kvinder, men det at arbejde gjaldt for alle. Arbejde har også spillet en væsentlig rolle i ens socialisering (at give arbejde til de lokale personer) og i børneopdragelse. Det var vigtigt at tilegne sig i det mindste basale spanskkundskaber og tilpasse sig de lokale forhold, når det gjaldt bespisning. I denne henseende var mænds og kvinders skæbner lige.

3. Det lille Danmark i Sydamerika

Danskere, samt dansk kultur og sprog forsvandt ikke når man gik fra borde i Buenos Aires' havn. Både Johansen og Engwald fremhæver den hjælpsomhed, som de mødte hos de allerede bosatte danskere i Argentina. Johansens familie følte sig „velkomne, hvor vi end mødte Danske, og det gjorde vi mange Steder“ (Johansen 25) Engwald nævner en dansk familie i Buenos Aires, der ydede hende stor hjælp og moralsk støtte med hendes bryllupsforberedelser. Forresten blev bryllupsceremonien ført på „skandinavisk“ sprog (udført af en norsk sømandspræst) og med danske bryllupsskikke.

Selv om begge familiers venner og bekendte ikke nødvendigvis er danske, kan man både hos Engwald og Johansen observere en tendens til eller glæde over at holde sammen med sine landsmænd (eller „landsmændinder“ som Engwald skriver). Man kan se flere grunde til dette, og man kan med fordel opdele dem i to større grupper:

For det første minder de udvandrede danskere om det gamle hjem, Danmark. Minderne blev frembragt på flere måder: Musik, mad, fester, kirke, skole og de breve eller endda aviser og blade, der var kommet fra Danmark med post. Det var også sædvanligt at sidde i kreds og underholde hinanden med fortællinger om og fra Danmark, „der for os alle stod i Fjernedens forjættede Lys“, som Johansen tilføjer.¹⁸

---

¹⁸ Johansen 106.

Med musik menes både danske folkeviser, dansemusik under festerne i kolonien og danske salmer. Til de sidstnævnte bemærker Johansen med sin typiske selvironi: „Ja, vi kunde saamænd finde Sangbøger frem og lade vore gamle danske Sange runge ud i Natten. Kønt og rent var det ganske sikkert ikke, og havde vi gjort det derhjemme i Danmark, var vi muligvis blevet betragtet som Idioter; men det var dejligt.“ (Johansen 106–107)

Festerne i kolonien betød ikke kun endnu en måde at mindes Danmark på, de gav også anledning at tage en pause fra den ellers ret monotone arbejdsrytme i ensomheden på ens jordlod, og at møde de andre og opleve noget andet. Mad – så meget dansk eller hvad der mindede om dansk mad som muligt – og vin var en fast del af festerne. Jul prøvede man at holde så meget i dansk stil som muligt, skønt festen falder sammen med højsommeren på den sydlige halvkugle. Men ens nationalitet var ikke afgørende til festerne, andre nationaliteter måtte også komme med. Det vigtigste var i fælleskab at opleve noget andet end arbejde.

Kirke- og skolegang, derimod, var præget meget mere af patriotisme. Det var en stor begivenhed, da der blev bygget en kirke i Eldoradokolonien, og da en dansk præst ankom for at holde gudstjeneste. Det er allerede blevet nævnt før, at Engwald var et stærkt troende menneske, der endda prøvede at missionere lidt blandt de lokale i Puerto Segundo, hvilket ikke mødte stor begejstring hos „patroner“, dvs. (ofte spanske eller argentinske) jordejere. Hendes glæde over, at en dansk præst var kommet til hendes senere bopæl, Eldorado, var derfor stor.

Johansen betragter til gengæld både kirke og skole med forbehold. Sandsynligvis indbefatter han også sig selv, når han nævner, at mange udvandrere hjemmefra var fjendligt indstillet over for kirken pga. deres politiske overbevisning, fordi kirken „ikke tog Del i Underklassens March mod Oplysning og Magt.“ (Johansen 177) Han gør også opmærksom på forskellen mellem mænd og kvinder i forhold til kirken på det nye kontinent:

De gifte Kvinder, der sad og vogtede paa hver sin Flok af urolige Poder, havde vel den egentlige Skyld i, at Kirken i Dag holdt sit Indtog i Skoven – som de var Skyld i saa meget andet til Gavn for Sammenhold og Gildesglæde. Mænd alene havde aldrig trukket de gamle Kirkeskikke efter sig. Vorherre bevare os! (Johansen 178)

Men et par afsnit senere indrømmer han dog, at det var skønt at lytte til præstetalen på dansk og synge danske salmer. Kirken repræsenterer altså for Johansen både endnu en lejlighed til at mindes ens fædreland, en lejlighed til igen at samles og opleve ting i koloniens fællesskab, såvel som en negativ byrde fra det danske liv, en påmindelse af de gamle strukturer i Europa, som man netop havde prøvet at flygte fra til Argentina.

Med skoleundervisning til nybyggernes børn forholdt det sig på næsten samme måde. Johansen foretrækker, at hans børn lærer ved at arbejde og praktisk at opleve verden fremfor, at de bliver sendt i skole. Han er glad, når han kan belære sin søn selv og fortælle ham om de ting, sønnen gerne vil vide. Når én af de danske udvandrere senere to gange om ugen giver timer til nybyggerbørn om dansk kultur, kalder Johansen dette for „den gamle Lærdom“ (Johansen 198)

Interessant nok har Engwalds mand Carl en lignende indstilling – i modsætning til hans kone: „Nu skal mine Børn vokse op i Guds frie Natur, og der er mere Visdom i den end i mange Bøger. Carl saa saa glad ud, at jeg ikke nænnede at fortælle ham om mine triste Tanker.“ (Engwald 107) Grunden til disse triste tanker er, at Nina Engwald alligevel ikke vil rive sig løs fra den civilisation og uddannelse, som et almindeligt dansk barn

i Danmark ville få. Derfor beslutter hun sig for at undervise sine børn selv, og senere sender hun to af sine døtre tilbage til Danmark, „[...] for at nyde godt af den danske Skolegang som Erstatning for den elendige Undervisning, de havde faaet.“ (Engwald 135–136)

Dansk skole og dansk kirke på den argentinske jord modtages på den måde ikke uden forbehold hos Johansen og Engwald. Hos Johansen er det fordi de bringer lidt af det frem, han havde prøvet at rive sig løs fra; de stive magtstrukturer i Danmark. Engwald derimod tvivler på effektiviteten af den danske model i et andet miljø end det danske.

Sidst på listen med måder at mindes Danmark på står blade, aviser og private breve. Deres indhold blev formidlet videre blandt udvandrere, de skrevne kilder gjorde det muligt at følge med i den aktuelle situation i Danmark. Og faktisk ikke kun i Danmark. Engwald kom til Argentina under første verdenskrig, så hun blev ved med nøje at følge med i udviklingen af krigssituationen i Europa. Johansen kom efter krigen, men han fulgte med i den økonomiske krise i 1930'erne, selv om den ikke havde ramt Argentina så hårdt og påvirkede landets økonomi (og hans eget erhverv med yerba) meget senere og i et begrænset omfang. Johansen var desuden en stor beundrer af teknisk udvikling, så han fik – så snart han havde læst om det i danske aviser – interesse for den nye radioteknik, og det lykkedes for ham at konstruere en lille radio. Radioen blev en ny kilde til informationer fra Europa, men også et tegn på fremskridt i den argentinske skov.

Hellere ikke den politiske situation i Sydamerika – Argentina, Paraguay og Bolivia for det meste – forbigås i begge tekster. Johansen fulgte snarere med i de økonomiske aspekter af politikken. Engwald blev et direkte vidne til begyndelsen af én af revolutionerne i Paraguay, og under den paraguaysk-bolivianske krig stiftede hendes mand sammen med andre udlændinge i Asuncion en delegation, som især finansielt skulle hjælpe det paraguayske folk. Delegationen kom til at hedde Legion civil extranjera, og den pralede stolt af de nationaliteter, der bidrog til dens aktivitet. Også Carls involvering vakte følelser af stolthed hos hans kone: „Min Mand var Repræsentant for Skandinavien og var med fra Begyndelsen, og det danske Flag blafrede for Vinden mellem alle de andre Nationers Flag, naar de blev baaret i en eller anden Procession gennem Gaderne i Asuncion.“ (Engwald 177) Af begge tekster fremgår det klart, at både Johansen og Engwald var interesserede i oplysninger om deres nye land, så meget som deres sprogkundskaber og kendskab til de lokale forhold tillod dem. De lukkede sig ikke inde i en kunstig verden, selv om de blev ved med også at holde sig ajour med udviklingen i det gamle land, Danmark.

De andre grunde til, at danskere i Argentina holdt sammen, var, at de bedre kunne stole på hinanden end på andre nationaliteter. Det kunne de selvfølgelig pga. sproget og den fælles baggrund, og mere materielt kunne denne tillid „bruges“ i handel. Derfor overbeviste hr. Engwald også den patron, der havde købt det store skovområde i Misiones¹⁹ om, at det helst skulle koloniseres af danskere. Engwald forklarer:

Hvis en Kolonisation skal lykkes, gælder det først og fremmest om at faa fat paa de rigtige Mennesker straks, og det var min Mands faste Overbevisning, at der ikke fandtes nogen, der var bedre til at løse Koloniseringsopgaven end danske Landsmænd – de er dygtige og grundige i deres Arbejde og stræber i Reglen efter at kunne naa videre end til blot at klare Dagen og Vejen. (Engwald 89–90)

¹⁹ I Engwalds tekst hedder han Schwelm og han skulle tidligere have samarbejdet med en argentiner. I Johansens tekst er der kun tale om en vis englænder, der havde ansat en dansk bogholder til propagandaen.

Carl blev så ansvarlig for propagandaen blandt de danske udvandrere syd for Buenos Aires, og han skulle lokke dem til at leje eller købe jord oppe i Misiones. Engwald hjalp til, og tilsyneladende troede de selv på det, de forkyndte: „[...] vi syntes, at det var det rigtigste at give vore egne Landsmænd de første og bedste Chancer. Og i vor Begejstring for at dele vor Glæde over dette Vindunderland med vore egne, regnede vi ikke med den gamle Sandhed, at ,en Profet ikke er agtet i sit Fædreland.“ (Engwald 92)

I 1920'erne var jorden sydpå for det meste opkøbt af dem, der var kommet tidligere, og de nyankomne danskere måtte ofte acceptere arbejde på en fremmed persons (selv om denne person var dansker) jord uden en umiddelbar udsigt til, at de finansielt kunne få råd til at købe deres egen – hvilket jo var netop grunden til at de forlod Danmark. Alligevel var ikke alle lige begejstrede over den nye mulighed der nu bød sig i Misiones. Man havde hørt alt for mange historier, hvor tillidsfulde danskere var blevet snydt af lokale jordejere, der ville af med dårlig jord. Desuden var klimaet i Misiones et helt andet end i Hvedelandet og absolut forskelligt fra Danmark – det var derfor ikke muligt at drive det landbrug, man kendte til hjemmefra.

Oluf Johansen, som hele tiden er blevet drevet af længsel efter at opbygge sin egen uafhængige eksistens, overvejede også i lang tid alle fordele og ulemper. Allerede koloniens navn Eldorado forekom ham suspekt („Det smagte lidt af smagløs Reklame“ – Johansen 58), men til sidst blev udlængslens kald stærkere end varsomme, rationelle overvejelser. Og selv om han til allersidst ikke kom til at fortryde sin beslutning, var der øjeblikke i Misiones, hvor hans humør blev væsentligt dårligere, når han oplevede ting, som Eldorado-reklamen ikke havde nævnt:

Det var jo til syvende og sidst min egen Skyld, hvis jeg havde troet for bogstaveligt paa de smukke Reklamers Udsagn om en femten Meter bred Hovedvej, der strakte sig femten Kilometer ind i Landet. Reklame er en Kunst for sig, og Sandheden – hvis der da er nogen – staar altid mellem Linierne. (Johansen 83)

Forresten lød mottoet til Eldorado-reklamen således: „Giv en Mand en Have til Leje, og han vil forvandle den til et Øde, giv en Mand et Øde til Eje, og han vil forvandle det til en Have.“ (Engwald 91) Efter at kolonien begyndte at fungere nogenlunde normalt, blev også forholdene mellem kolonister og ejerselskabet roligere. Og det var først nu, da kolonibeboerne begyndte at besøge hinanden, at Engwald begyndte at tvivle på sandheden af det, de havde lovet i reklamen.²⁰ Tvivlen kom efter, at hun hørte, hvad hendes kvindelige landsmænd fortalte hende om den første tid i kolonien:

„De skulde have været her fra Begyndelsen, da var det strengt for os,“ sagde de til mig. „Ingenting kunde man købe, ingenting havde man [...]. Nej, det har ikke været let at være Husmoder de første Aaringer her.“

Medens de saaledes talte, sneg der sig en Sjæleangst over mig. Er vi Skyld i alle disse Menneskers Genvordigheder? Havde min Mand aldrig lavet Propaganda mellem Danskerne, saa havde disse Mennesker maaske nu været fattigere, men lykkeligere Syd paa. (Engwald 110)

---

²⁰ Selv familien Engwald flyttede til Eldorado lidt senere, ikke som en af de første, som f.eks. Johansens familie.

Johansen bekræfter den hårde start i kolonien der især ramte nybyggernes koner. Men efter at tingene faldt nogenlunde på plads, og man kunne side på en træbænk i kirken og lytte til en dansk præsts tale, syntes al tvivl om beslutningen om at starte fra nul næsten uden penge, og erobre skoven, at være forsvundet:

Alle de Smaasorger, Mænd giver Fanden i, tog de paa sig, og helt nemt var de ikke kommet igennem.

De sad saa glade i „Kirken“ nu i nye Byklæder, for de „fulgte med“, var paa Moden, som den ytrede sig gennem illustrerede Blade eller kortklippede, langbenede, besøgende Hovedstadsdamer. (Johansen 179)

Man kan så kort opsummere, at selv om både Johansen og Engwald var interesserede i den nye verden, de var flyttet til, var det også vigtig at holde kontakt med den gamle verden, de havde forladt. Det var både rart at holde sammen med de andre danskere i Argentina, fordi man kunne mindes det forladte fædreland i fællesskab, men det var også praktisk, fordi man i højere grad kunne stole på ens landsmænd, hvis man skulle komme i nød eller være ved at afslutte en handel. Man kunne også dele oplevelser fra det nye land med hinanden og samle sig omkring større projekter som f.eks. organisation af fester, opbyggelse af kirke eller organisering af skoleundervisning til ens børn. Man prøvede at holde en levende kontakt med Danmark, og følge med i både verdensbegivenheder og det tekniske fremskridt. Kolonien var således ikke en lukket verden, så at sige et nyt eller et velkonserveret Danmark; den udviklede sig i takt med de impulser, man fik enten fra Danmark eller fra resten af verden.

4. Forestillinger, dansk virkelighed og tilbageblik

Da Nina Engwalds familie åbenbart hørte til de rigere blandt de danske udvandrere i Argentina, havde hun råd til at rejse til Danmark med sine 3 børn i 1922, dvs. efter 6 år i Argentina. Hun nåede at mødes med sin familie, der dengang, da hun skulle til Argentina, advarede hende om dette rædselsfulde land, hvor man skulle dyrke hvid slavehandel. Hun ville vise sine børn sit hjemland, fordi det også var *deres* fædreland. Selv om hun på ny blev optaget af Danmarks skønne landskab, blev hun dog klar over, at hun nu allerede havde revet sig løs fra Danmark uden mulighed for at komme tilbage: „Da vi endelig maatte løsrive os og tænke paa Hjemturen, var jeg egentlig slet ikke ked af at skulle tilbage, og vi følte begge, at vi i det lange Løb ikke mere vilde kunne trives i Danmark.“ (Engwald 97) Og hun finder på en mere præcis metafor under samtalen med en dansk biskop:

[...] han sagde saa: „Jeg forstaar, at det koster meget at rejse ud, derude i det fremmede slaar De vanskeligt Rod, og De vil heller ikke mere passe til at blive hjemme.“ – Saaledes er det netop. Man bliver saa splittet. Fra Udlændigheden længes man hjem, og kommer man hjem, passer den Støbeske, hvori man støbtes, ikke mere. (Engwald 97)

Derfor er hun også glad for igen at være i Argentina, som hun kalder for sit hjem.

Den anden lejlighed til at besøge Danmark kommer ca. ti år senere, da hun ledsager sine to døtre, der skal tage en del af deres undervisning i Danmark. Hun lægger mærke til, at landet også er forandret pga. krisen. Men hendes fødeby i Midtjylland forekommer hende uforandret, og den vækker især følelsen at af have rødder ét sted i hende.

Døtrene kommer et par år senere tilbage til Argentina, og Engwald betragter dem spændt for at se, hvordan de har løst deres dobbeltidentitet – det at komme fra Argentina men egentlig være dansker. Åbenbart er dette en meget individuel proces, for hver af pigerne har klaret den forskelligt:

Aase havde aldrig rigtig slaaet Rod i Danmark, men bestandig længtes efter Hjemmet. Anderledes med vor næstældste Datter, Birgit, der vendte hjem den ottende Oktober 1933 [...]. Hun kom som det sprudlende Foraar med et Brus af Liv og Glæde omkring sig, en fuldstændig Modsætning til sin stille og rolige ældre Søster. Birgit kunde ikke rigtig undvære Danmarks skiftende Aarstider, Sommerens Cykleture og Vinterens Skøjteløb og Kælkning. Men efterhaanden gled ogsaa hun ind i Hjemmets Atmosfære igen, og begge Piger fortsatte deres Skoleuddannelse paa det tyske Gymnasium her i Asuncion. (Engwald 208)

Johansen havde ikke råd til at rejse tilbage til Danmark de første årtier i Argentina. Det er heller ikke entydigt, om han havde lyst til det. Ganske vist tænkte han ofte på Danmark, på sine rødder, sin familie osv., dog uden direkte at udtrykke trang til at gense sit fædreland. Han nægter eksplicit, at han havde hjemvé i en sådan grad at han ville vende tilbage. Det udtrykkes snarere i fantasirejser tilbage til hans rødder og til de dybere lag af hans identitet:

[...] det øjeblik, da Danmarksreisen falder inden for Mulighedernes Grænse, er alligevel en Revolution i Emigrantens Liv. Der er bristede Baand, som knyttes paany. Hvor ofte er ikke denne Pilgrimsrejse gjort i Fantasien – de hjemlige Gader gennemtravede – de hjemlige Menneskers hjemlige Tale, deres lunefyldte Smil. Luften – Duften – Byen – Landet. Nej, Hjemvé er det slet ikke, bare Minder fra Fortidens Verden uden for Skovene, en underlig mild Længsel efter den barskere Natur, der fostrede os. Det salte Hav med tre Dages Storme, Mørketiden, da Naturen hvilede ud i graa Dage med Sne og Kulde. – Skoven er blødagtig, og Floden er fersk. Folket er fremmed. (Johansen 246)

Det fremgår klart både hos Johansen og Engwald, at de sidst i deres skildringer når til den viden, at rejsen tilbage til Danmark ikke længere er mulig for dem. Deres identitet er blevet splittet, og selv om de gerne bevidst vil beholde den danske kultur og opdragelse, som de havde medbragt til Argentina, er de også blevet vant til forholdene i Sydamerika. Vejen tilbage findes ikke mere.

Det er entydigt, at én af årsagerne til denne følelse er tilfredsheden med, hvordan de har klaret de hindringer og opgaver, som det nye liv i Sydamerika stillede dem. Deres livsværk i Argentina er synligt og godt. Og selv om det ikke altid har været nemt og heller ikke har svaret til enten de oprindelige forestillinger om Argentina eller de lovende reklamer om nye muligheder, kan begge nybyggere være stolte af deres eget og deres familiers vilje og mod.

Mod slutningen af sin tekst bemærker Engwald, at hun syntes, at opstarten i det nye land var sværere for kvinder end for mænd. Hun giver ikke nogen nærmere forklaring på dette, men et par afsnit senere fremgår det klart, at det, hun betragter som sit livsværk i Argentina, var at stifte hjem og familie, selv om det kostede både gode og hårde oplevelser.

Johansen afrunder også sin tekst med et tilbageblik. Han husker den energi, han brugte i forbindelse med at stifte et nyt liv i Argentina. Han er fascineret af, at hans livsværk måske skal overgives fra slægt til slægt af hans efterkommere. Samtidig indrømmer han, at han har betalt en pris for dette, og prisen hedder „Landflygtighed“ (Johansen 247). Dog

er det tydeligt, at han ikke mener eksil eller en påtvunget landflygtighed, men snarere en forandring eller endda et tab af sin oprindelige identitet – fra den unge danske mand i 1920 til en moden dansk-argentinsk mand, der har lyttet til sin længsel efter frihed og taget skæbnen i sine egne hænder.

Konklusion

Skal man svare på artiklens spørgsmål om hvordan udvandring og nybyggerliv skildres fra henholdsvis en mandlig og en kvindelig synsvinkel, så må man på basis af det konkrete eksempel fra Johansens og Engwalds tekst konstatere, at der egentlig ikke præsenteres to helt forskellige verdener, der først giver et fuldt billede af udvandrerlivet, når de er sat sammen. Hermed menes dog ikke, at teksterne antyder, at det at udvandre og opbygge et nyt hjem var en proces med et universalt forløb og resultat.

De to tekster byder faktisk på forskellige syn på indvandrerlivet i Argentina, men det er snarere fortællernes familiers forskellige sociale status og deres individuelle skæbner i Sydamerika, der er årsag til forskellen. Det fremgår klart af begge tekster, at det – ud over lysten til (eller længsel efter om man vil) at bosætte sig i et fremmed land – har krævet mod, viljestyrke og fuldtidsarbejdsansættelse, hvis man ville slå igennem og få et behageligt liv i det nye; uanset om man var mand eller kvinde. Udvandringen fra Danmark og det at være indvandrer i Argentina var en individuel proces med et uforudsigeligt resultat og en uomstødelig påvirkning af ens personlighed og identitet. Utallige faktorer kom i spil både i Danmark og Argentina. Lidt forenklet kunne man sige, at der ikke fandtes én udvandring og ét nybyggerliv, men snarere mange forskellige udvandrings- og nybyggerhistorier, der på nogle punkter kunne indeholde fællestræk.

Man skal også huske at begge fortælleres familier ikke bosatte sig i det traditionelle område som andre danske indvandrere, dvs. syd for Buenos Aires. Skildringerne skal derfor præsentere en særlig erfaring fra dette eksotiske område, selv i rammen af danske indvandreres oplevelser i Sydamerika.

Selvfølgelig kan man finde emner, der kun er behandlet af den mandlige fortæller i Johansens tekst, eller af den kvindelige i Engwalds, og kønsrollefordelingen kan ses som begrundelsen for dette. Men igen kan man ikke påvise et fast mønster for, hvad der forventedes af en nybyggermand og en nybyggerkvinde. Fru Johansen og fru Engwald havde tilsyneladende ikke nøjagtig de samme pligter i deres argentinske hjem, men begge havde pligter.

Godt nok omtaler både Johansen og Engwald nybyggerkvinder som en mere eller mindre kompakt gruppe, der skal skabe et nyt hjem i de rammer, som deres mænd opbygger. De beskrives også som dem, der snarere prøver at vedligeholde de danske traditioner i det argentinske miljø, og dem, der i større omfang end mænd støtter at inddrage den lutherske kirke i deres nye verden. De er tilsyneladende også, i højere grad end mændene, optaget af deres børns gode (dvs. europæiske, hhv. danske) opdragelse og skolegang.

På den anden side kan man ikke sige, at det kun er kvinder, der prøver at bibeholde den danske verden i den argentinske. Danske fester organiseres i fællesskab med mænd, begge køn læser ivrigt blade og aviser fra Danmark og lytter til eventuelle foredragsholdere fra Danmark, og begge får af og til hjemvé, der kun kan stilles ved at tale om og mindes

hjemlandet. Dette viser desuden, at billedet af Danmark er dynamisk hos kolonisterne i Argentina og at de får konstante impulser til at genskabe det.

Det at være sammen med andre danskere i Argentina har ikke kun psykologiske grunde, det er også gunstigt for handel og giver bedre muligheder for at udvikle ens nye eksistens i Sydamerika. I begge tekster udtrykkes der en større tillid til danske landsmænd end til f.eks. argentinske personer, hvad handelen angår. Men ingen af skildringerne antyder, at det var en klar hensigt fra de danske udvandreres side, eller at de syntes, at det var en god idé kun at lukke sig i en lille kunstig dansk verden i Argentina. Tværtimod betragtes sociale kontakter både med lokalbefolkningen (indianer, mestizer) og med andre kolonister som utrolig vigtige – og samtidig spændende for både Johansen og Engwald.

Begge forfattere kigger tilbage på deres livsværk i slutningen af deres tekster. Begge forbinder det med deres familie og nye hjem og ser på det med tilfredshed. Begge indrømmer også, at oplevelserne og livserfaringerne i Argentina har påvirket dem så væsentligt, at det ikke længere er muligt for dem at vende tilbage til Danmark. De er begge blevet til andre personer, end de var tidligere. Måske kunne man betegne dem som personer, der betragter Danmark som deres fædreland og Argentina som deres hjem. På dette punkt komplementerer teksterne virkelig hinanden – ved at bekræfte forløbet af en vellykket indvandrererfaring. Uanset kønnet.

LITTERATUR

- Bjerg, María M. „Generations and Danishness in the Argentine Pampas“. *Ethnicity, Minorities and Cultural Encounters*. Ed. Ingvar Svanberg. Uppsala: Centre for Multiethnic Research – Uppsala University, 1991. 9–29.
- Bækhoj, Lars. *Danske i Argentina*. København: Det danske Forlag, 1948.
- Chalupa, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile*. Praha: Lidové noviny, 1999.
- Engwald, Nina Raben. *Eldorado: 20 Aar i Sydamerika*. Steen Hasselbalchs Forlag, 1938.
- Fugl, Juan. *Memorias de Juan Fugl: Vida de un pionero danes durante 30 años en Tandil – Argentina. 1844–1875*. Ed. and trans. Alice Larsen de Rabal. Tandil: Edición de la autora, 1989.
- Johansen, Oluf. *Nybygger*. Steen Hasselbalchs Forlag, 1934.
- Sigvardt, Camilla og Nicolaisen, Martin Arvad. *Danmark i det fjerne: Et studie af materielle forbindelsers betydninger for dansk tilhørsforhold i Argentina*. Speciale ved Institut for Antropologi. Københavns universitet. Forsvaret 2011.

INTERNETKILDER

- „Eksillitteratur“, *Den store danske* d. 13. juni 2011 <http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Litteratur/Litter%C3%A6r_terminologi/eksillitteratur>
- „Migrationslitteratur“, *Den store danske* d. 13. juni 2011 <http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Litteratur/Litter%C3%A6re_perioder/migrationslitteratur>
- „Steen Hasselbalch“, *Den store danske* d. 13. juni 2011 <http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Bog-_og_biblioteksv%C3%A6sen/Boghandel_og_forlag/Steen_Hasselbalch>

**VOLÁNÍ DÁLEK: MUŽSKÝ A ŽENSKÝ POHLED NA STARÝ SVĚT
A NA DOBÝVÁNÍ NOVÉHO VE 30. LETECH 20. STOLETÍ BĚHEM
DÁNSKÉ KOLONIZACE ARGENTINY**

Résumé

Článek srovnává dva autobiografické texty dánských vystěhoalců, muže a ženy, do Argentiny z konce 30. let 20. století a hledá jak rozdíly, tak shodná témata v mužském a ženském pohledu na vystěhovalectví a utváření nového domova v novém prostředí. V úvodu jsou připomenuta základní fakta o dánské migraci do Argentiny a některá její specifika.

Článek vychází za podpory GAUK.